

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"חוקי היום"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב היים אהרן בלייער שליט"א

דיני

מעשר

כספים ב'

בקשה:

נא לשלוח לכמה שיותר
אנשים כדי שיגיע הלכות
אלו לבתי בני ישראל,
לתועלת הציבור, וכך יש
לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.com

אפשר להוריד
גליונות קודמים

[Archives - ארכיון](#)

[לתרומות](#)

ותלמדם
"תחוקי הימים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

55

פרשת ויקרא - זכור תשפ"ד

דיני מעשר כספים - ב'

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

שימוש בכספי מעשר לדבר מצוה

האם לעניים דוקא או גם למצוה

א. כספי מעשר כספים ניתקן לעניים והוא ממונם (מהר"ל, רמ"א יו"ד סי' רמ"ט ס"א), ונחלקו הפוסקים האם מותר להשתמש במעות מעשר גם למצוות, ולא יזהו מצוות. י"א שאין להשתמש בהם לדברי מצוה אלא יתנו לעניים (שם).

ב. וי"א שמותר להשתמש בכספי מעשר לדבר מצוה אם אינו יכול לעשות את המצוה ללא כספי המעשר (תשו' מהר"ם, מהרש"ל דרישה, ט"ז סק"א, ש"ך סק"ג) וכן מנהג העולם (הגר"נ קרליץ, באורח צדקה פ"א ע"ח).

ג. ולכן טוב לכתחילה, שיתנה בתחילת קבלתו לעשר כספים שיוכל להשתמש בכספי מעשר גם למצוות ואז לכו"ע מותר (שו"ת חת"ס יו"ד סי' רל"א הובא בפתח"ת סי' רמ"ט סק"ב), ואפילו אם לא התנה בתחילה כנ"ל וכבר נהג ג' פעמים ליתנם לעניים, עדיין יכול להתנות מכאן ולהבא שישתמש בכסף מעשר אף לדבר מצוה (שו"ת בצל החכמה ח"ד סי' קס"ג) שהרי לגבי מכאן ולהבא הוי הכסף מעשר דבר שלא בא לעולם ולא זכו בו עדיין העניים (שו"ת ערוגת הבשם יו"ד סי' ר"כ).

ד. מצוה של חובה. כתבו הפוסקים שאין להשתמש בכספי מעשר אלא למצוה של רשות כגון נר למאור או לשאר צרכי בית הכנסת, אבל מצוה של חובה כגון, תפילין, מזוזה, ד' מינים, קידוש היום, שופר וכדומה, אסור להשתמש בכספי מעשר אפילו לדעת המקילים הנ"ל (לבוש סי' רמ"ט ס"א, לקט יושר יו"ד עמ' 76).

ה. המפריש חומש. המפריש חומש לקיים מצוה מן המובחר (גליון ח"ה 54 אות ט'), רשאי לתת חצי מהחומש דהיינו מעשר לצרכי מצוה אף אם לא התנה על כך מראש, ואז מותר להשתמש אף לצורך הידור מצוה גרידא (שו"ת אג"מ יו"ד ח"ג סי' צ"ג), וחצי החומש השני יתן לעניים כנ"ל (אהבת חסד ח"ב פ"ט ס"ג).

קיום מצוות מכספי מעשר

ו. מחצית השקל. אין ליתן מחצית השקל ממעות מעשר שהרי אחר שהתקבל בכל תפוצות ישראל לתת ע"פ מנהג לתת מחצית השקל בערב פורים, נעשה כחובה (שו"ת מהר"ל סי' נ"ו אות ז', שלי"ה ריש מס' מגילה ד"ה כל דבר הובא מג"א סי' תרצ"ד סק"א).

ז. מתנות לאביונים. עיקר חיוב מתנות לאביונים אינם יוצאים ע"י כספי מעשר שהרי הוא חיוב גמור (מג"א סי' תרצ"ד סק"א), אבל אחרי שקיים את עיקר המצוה דהיינו שנתן מתנה לשתי אביונים, כל מה שמוסיף ע"ז מותר לתת ממעות מעשר, וכן כשנותנים למוסדות, ארגונים שונים שאינם מוגדרים כמתנות לאביונים, מותר לתת מכספי מעשר (שו"ת שבט הקהתי שם).

ח. קמחא דפסחא. יכול לתת מעות 'קמחא דפסחא' מכספי מעשר, שרק בזמן שהיו קובעים בכל עיר סכום קבוע כחוב לקמחא דפסחא, אז לא היה רשאי לשלמו מכספי מעשר, אבל היום שאין קובעים לזה סכום קבוע, הרי הכל צדקה (הגר"ש אורבאך, מעוני שלמה עמ' ב', מו"ר שו"ת שבט הקהתי ח"א סי' קל"ז).

ט. כפרות. אין להשתמש עם כספי מעשר עבור כפרות בעשרת ימי תשובה, בין שעושה בכסף ובין שעושה בבעלי חיים, משום שהוא דבר של חובה (מ"ב סי' תר"ה סק"ו), אבל מה שנתן יותר מחיובו, מותר.

צדיקים

א. פדיון לאדמו"ר. מותר לתת מכספי מעשר פדיון לאדמו"ר (שו"ת דברי שלום ח"ג או"ח סי' קל"א), ואפילו אם האדמו"ר עשיר אפ"ה מותר, שמסתמא הרבי יחלק את זה לעניים ולנצרכים [ולגבאי מותר לתת 'קויטעל געלט' ממעות מעשר כשהוא נצרך וצריך לזה].

יא. נסיעה לצדיק ואדמו"ר. אם בשעה שהפריש כספי מעשר היה בדעתו שיוכל להשתמש בהם עבור נסיעה לצדיק, מותר להשתמש כשאינו יכול לשלם ממעות אחרים, אבל חייב להיות שהוא נוסע באמת כדי לקבל יראת שמים ולהתעלות בדביקות השי"ת, ומשום מצוה לקבל פני רבו (שו"ת בצל החכמה יו"ד ח"ד סי' קס"ג), אבל אם נוסע משום שכולם נוסעים, או בעיקר למטרה אחרת, ואגב כך יכנס גם לאדמו"ר, א"א לשלם הנסיעה ע"י מעות מעשר.

יב. קברי צדיקים. אין לשלם מכספי מעשר נסיעה לקברי צדיקים שהרי אין בזה מצוה של קבלת פני רבו (שו"ת ב"ד של שלמה יו"ד סי' א' הלכתא פסיקתא אות י"א).

דבר של חובה

יג. פריעת חוב. יש יסוד בהלכות מעות מעשר שאסור להשתמש בהם לדבר שהוא חוב עליו (מו"ר בצדקה ומשפט פ"ו אות ב'), ולכן מי שיש לו חוב ממון, אין לו לפרוע חובו מכספי מעשר (מו"ר בעל קנה בשם ח"ג סי' פ"ב).

יד. אבל אדם הלוקח מעות מגמ"ח להשיא ילדיו ודעתו לכתחילה לשלם את זה ע"י מעות מעשר מותר (עי' לקמן אות ל"ד).

הטבה לעני

טו. מחילת חוב לעני. עני החייב לאדם ממון ואינו פורע משום שאין לו, מותר למחול לו החוב ולנכות את הסכום מכספי מעשר (רמ"א יו"ד סי' רנ"ז ס"ה), ויש שהתנו דוקא אם מתחילה חשב המלוה כן כשהלווה (ש"ך סק"ב), ויש שהתירו בכל אופן אף כשלא הלווה על דעת כן (שו"ת אג"מ יו"ד ח"א סי' קנ"ג).
טז. אבל אם מת העני, או ידוע שהתעשר (רמ"א שם) ועם כל זאת לא שילם, או שהמלוה כבר נתייאש מהחוב, ועכשיו רוצה לנכות החוב ממעות מעשר, אסור (דרך אמונה פ"ח ציה"ל ס"ק רפ"ח).

יז. כלים לגמ"ח. לפעמים מנדבים חפצים ישנים לגמ"ח, ומותר לנכות דמיהם ממעות מעשר, אבל כל זה דוקא דמיהם שהם שווים בשעת נדבתם, ולא של שעת קנייתם.

יח. קנייה מעני ביוקר. מותר לקנות דבר מעני ביוקר ולשלם ההפרש ממעות מעשר, אבל בתנאי שאין שיקולים אחרים בענין (שו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' ר"ל).

שכר לימוד

ילדים קטנים

יט. חיים אדם ללמד לבנו תורה (שו"ע יו"ד סי' רמ"ה ס"א), ואם אינו מלמדו בעצמו, חייב לשכור לו מלמד ללמוד אתו (שם ס"ד), וכיון שיש חיוב לשכור מלמד, א"א לשלם שכר הלימוד עם כספי מעשר, שכספי מעשר מותר להשתמש בהם רק לדבר שאין עליו חיוב גמור (אהבת חסד ח"ב פ"ט ס"ב בשם הא"ר סי' קנ"ו, שו"ע הרב הל' ת"ת פ"א ס"ז, שו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סי' ק"ג).

כ. מעיקר הדין אין האב חייב לשלם שכר כדי ללמד בנו תורה אלא תורה שבכתב, אבל משנה וגמרא אינו חייב (שו"ע שם ס"ו), ולכן מעיקר הדין יכול היה לשלם שכר לימוד של משנה וגמרא מכספי מעשר, מ"מ כתבו הפוסקים שמכיון שראוי ללמד גם גמרא ומשנה, וכולם עושים כן, נעשה כחוב, ולכן למעשה אין לשלם אפילו לימוד משנה וגמרא ממעות מעשר (שו"ת באר שבע סי' מ"א).

כא. הדחוק בפרנסתו, מותר לשלם עכ"פ חלק משכר לימוד מכספי מעשר (שי שבט הלוי מהדריק סי' רמ"ט סי"א, פרי יצחק ח"ב סי' כ"ז).

כב. שכר לימוד של ילדים אחרים. מותר לשלם שכר לימוד של ילדים אחרים ממעות מעשר כשהם בני עניים (אהבת חסד ח"ב פ"ט ס"ב).

ישיבה קטנה וגדולה

כג. מותר לשלם שכר לימוד של בנו הלומד בישיבה קטנה או גדולה מכספי מעשר (ארחות רבינו ח"א עמ' רח"צ), משום שיכול לשלחו למקום שלא נוטלים שכר (ש"ת אבני ישפה ח"ג סי' פ"ח), ומשום שמעיקר הדין אין חייבין לשלם על לימוד גמרא ומשנה (ש"ת פרי יצחק שם).

מלמד פרטי [tutor]

כד. השוכר מלמד פרטי לבנו בנוסף על הלימודים הקבועים, או אם משלם לאברך שילמד עם בנו בישיבה, מותר לשלם מכספי מעשר, שאין זה חיוב המוטל עליו אלא דבר הנוסף לחיובו (ש"ת מנחת יצחק ח"ח סי' ה), וכן בעל הבית הלומד עם חברותא בשכר, מותר לשלם שכר לימוד ממעות מעשר כשיש צורך לזה ודעתו היה כן מתחילה (כ"ק מרן גאב"ד ירושלים).

בנות

כה. בית ספר [school]. בנות בבית ספר חרדי, וההורים דחוקים בפרנסתם, מותר להם לשלם חלק משכר הלימוד מכספי מעשר, שהרי אינן מחויבות בלימוד תורה, ולכן החלק של לימודי קודש מותר בכספי מעשר, אבל החלק של לימודי חול אסור (ש"ת מנחת יצחק ח"י סי' פ"ה, תשובות והנהגות ח"א סי' תק"ס).

כו. סמינר. מותר לשלם שכר לימוד לסמינר מכספי מעשר (ארחות רבינו ח"ז עמ' ק"מ).

תוספת למלמדים

כז. רבים נוהגים להוסיף ולתת מעות ישירות למלמד בזמנים מסוימים בשנה, כגון לפני ימים טובים, פורים וכשהוא מחתן ילד, ומותר לתת זה מכספי מעשר מכיון שאין זה חובה.

ספרים ודברי תורה

הדפסת ספרים

כח. הדפסת ספר. מותר לשלם מכספי מעשר לצורך הדפסת ספר, בין שלו ובין של אחרים, שהכל עניים אצל דברי תורה (ש"ת אמר שמואל י"ד סי' ד), אבל רק כשזה ספר שרבים צריכים לו (חזו"א, דרך אמונה פ"ז ציה"ל סי' ס), כגון שמיקל על הלומדים להבין דברים, או שמבהיר דרך הפשט לילדים, וכן ספר הלכתי שיקל על לומדי הלכות או שיעזור לקיום ההלכות. כט. גליונות. כמו כן מותר להקדיש ולשלם להדפסת גליונות המחולקים כל שבוע, מכספי מעשר, כדי להפיץ תורה לרבים, בתנאים הנ"ל.

קניית ספרים

ל. ממחבר עני. מותר לקנות ספר ממחבר ספר עני מכספי מעשר, אם בלא זה לא היה קונה הספר (ספר חסידים סי' תתרל"ה).

לא. לבית מדרש. מותר לקנות ספרי קודש מכספי מעשר ולהניחם בבית המדרש לשימוש הרבים.

לב. להשאירם בבית. לפי מה שנוהגים להשתמש בכספי מעשר גם לצורך מצוות (לעיל אות ב'), התיירו הפוסקים לקנות ספרי קודש ולהשאירם בבית כדי ללמוד בהם, אם לא היה קונה אותם בלי מעות מעשר (ט"ז י"ד סי' רמ"ט סק"א, ש"ך סק"ג), אך בתנאי שירשום בספרים, ש'קנאם במעות מעשר' כדי שהירשום לא יחזיקו אותם לעצמם (ט"ז שם).

לג. אבל הפוסקים של זמנינו אינם מתירים לקנות ספרים עם כספי מעשר ולהשאירם בביתו, שרק בימיהם שלא היה ספרים מצויים לרוב אנשים, היה זה טובה לאחרים גם כשקונה לעצמו ומשאילו לאחרים, אבל בזמנינו שספרים מצויים לרוב, אין זה תועלת לאחרים כלל במה שקונה ומשאירם בבית (ערוה"ש סי' רמ"ט סי", ש"ת אבני ישפה ח"א סי' קצ"א בשם הגר"ש וואזנר, הגר"ח קנייבסקי, דרך אמונה פ"ז ביאה"ל ד"ה ואחד מעשר), ומ"מ בשעת הדחק ולצורך, אפשר להקל ולסמוך ע"ז (הגרש"א).

חתנות ופרנסת ילדיו בכספי מעשר

להשיא יוצאי חלציו

לד. אם התחייב אדם סכום למחותן כדי להשיא את בנו או בתו סתם, אסור לשלם את זה מכספי מעשר, שהרי כבר נעשה חיוב, וחוב א"א להיפטר ע"י כספי מעשר, אבל אם מתחילה כשהתחייב הסכום, היה בדעתו לשלם את זה ממעות מעשר, מותר לשלם במעות מעשר, ועדיף שלא יתן יותר מחצי מעשרותיו לצורך זה (חת"ס י"ד סי' רל"א הובא בפתח"ת י"ד סי' רמ"ט סק"ב).

לה. וכך הדין לגבי נדוניא לחתן, שאם היה בדעתו לשלם מכספי מעשר מותר (ש"ת מהר"ש ח"א סי' ל"ב).

ילדיו טרם גיל חתונה

לו. אדם המפריש מעות מעשר, וילדיו אינם עדיין בגיל של חתונה, אסור לסגור מעשרותיו בבנק כדי שיהיה להם בעת חתונתם, שהרי בינתיים הכסף שייך לעניים של עכשיו (הגרש"א, הגר"ש"א, באורח צדקה פ"א אות פ"א), אבל מותר להפקיד הכסף בגמ"ח שבינתיים ילדו הכסף לעניים, ובבוא העת לחתן ילדיו יקח כסף זה להשיא ילדיו (הגר"ג קרליץ), ויכול לעשות זה עד חצי של מעותיו של מעשר (ש"ת שבט הלוי ח"ט סי' ר"א אות ב').

פרנסת יוצאי חלציו

לז. בניו הנשואים. מותר להחזיק את בניו הנשואים או חתניו מכספי מעשר (ש"ת שבט הלוי ח"ה סי' קל"ג, ש"ת חלקת יעקב י"ד סי' קל"ז) אפילו אם אינם לומדים אלא משתדלים לעשות פרנסה לעצמם ובינתיים לא מצליחים, וכל שכן לבניו וחתניו הלומדים בכלל וקצבתם בדחקות שמותר ודבר גדול הוא להחזיקם במעות מעשר.

טובת הנאה מכספי מעשר

לח. המפריש מעות מעשר מותר לקבל ממנה טובת הנאה דהיינו הנאה צדדית לעצמו, כמו במעשר תבואה שמותר בטובת הנאה (ט"ז י"ד סי' רמ"ט סק"א).

קניית כרטיס הגרלה [raffle ticket]

לט. מותר לקנות כרטיס הגרלה למוסד צדקה מכספי מעשר (ש"ת שבט הלוי ח"ט סי') והמתנה יהיה שלו, ויש שהתנו שרק באופן כשאין סיכוי גדול לזכות בהגרלה כגון כשמכרו הרבה כרטיסים (ש"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ע"ז אות ב').

השתתפות בדינר [dinner]

מ. המשתתף בדינר או בסעודת מלוה מלכה לטובת מוסד צדקה, מותר לשלם מכספי מעשר בתנאי שינכה מהחשבון את דמי הנאתו מהסעודה, דהיינו כמה היה משלם מצד עצמו ליהנות מאוכל ותזמורת וכדומה (הגר"י קמינצקי).

מודעות בחוברת לדינר [brochure, journal]

מא. מותר לשלם מכספי מעשר על מודעות שמפרסמים בחוברת לדינר לעילוי נשמת או לכבוד אדם מסוים, שאין זה אלא טובת הנאה. מב. חברה של עסק. חברה שמכניסה מודעה לחוברת לדינר עם פרסום של החברה, וכונתם גם לטובת המוסד אבל גם לשם פרסום החברה, יכולים להשתמש רק בחצי העלות במעות מעשר, שהרי כוונתם גם לפרסום החברה.

לקנות עלייה או מצוה בבית הכנסת

מג. מותר לקנות עלייה או מצוה כגון פתיחת הארון והגבהה ממעות מעשר אם בתחילה בשעת קנייתו היה בדעתו לשלמו במעות מעשר, אבל אם בתחילה קנה סתם, אסור לשלם אחרי זה בכספי מעשר, שנעשה עליו כחוב (ט"ז שם).

מד. אמנם יש שהתירו לתת ממעות מעשר רק במה שמוסיף במחיר על חבירו, כגון אם חבירו אמר 'חמשים דולר' והוא אמר 'ששים דולר' וקנה אותה בזה, אז רק עשר דולר מותרים ממעות מעשר, שהרי החמישים דולר היה הבית הכנסת מקבל בין כך מאחר בלי מעות מעשר, ונמצא שמחסר ממעות מעשר הכללי (ש"ת מס' מגילה ענין צדקה ומעשר, הובא ברע"א גליון שו"ע סי' רמ"ט על ה"ט"ז סק"א). אבל אם הוא בבית הכנסת של בני תורה או עניים וכולם משלמים העליות רק במעות מעשר, אז מותר בכל אופן.

מה. מעות מי שברך. כסף שתורם ב"מי שברך", מותר ליתן מכספי מעשר (חזו"א, ארחות רבינו ח"א סי' ג').

מקום תפילה בבית הכנסת

מו. אם יכול אדם להתפלל באחד משני מקומות, ובאחד צריך לשלם על מקומו, ובשני אין צריך לשלם, והוא מעדיף להתפלל במקום שצריך לשלם, מותר לו לשלם על מקומו ממעות מעשר, והטעם שכיון שיש לו אפשרות להתפלל במקום בלי לשלם, אין מקום העדיף עליו נעשה לו כחובה ומותר לשלם מכספי מעשר.

מז. אבל אם הוא מוכרח להתפלל באיזה בית הכנסת, כגון שמשתייך לאיזה חסידות ולא היה מתפלל כלל במקום אחר, הרי מקומו נעשה לו כחוב, ואסור לשלמו ממעות מעשר (גליון ח"ה 6), אבל עדיין מותר לשדרג [upgrade] מקומו למקום יותר טוב ע"י מעות מעשר (ש"ת שרגא המאיר ח"ה סי' נ"ד ב').

מח. אם הגבאים לוקחים מחיר גדול על מקומות יותר מהמקובל, מותר לשלם העודף על המקובל ממעות מעשר (ש"ת שרגא המאיר שם).

קבלת הקהל בפורים ט"ו - בבית מורינו הרב שליט"א

רח' מנחת יצחק 20 קומה 5 ירושלים | בליל פורים: 9:30 עד 11:30 | ביום הפורים: 11:30 עד 3

